

Jan Masaryk naposled

Jedno z posledních veřejných vystoupení Jana Masaryka podle deníkových záznamů Františka Masaříka

PROKOP TOMEK

Po jmenování nové Gottwaldovy vlády 25. února 1948 se staronový ministr zahraničních věcí Jan Masaryk ještě zúčastnil několika veřejných akcí. Dne 28. února známé přehlídky Lidových milicí na Staroměstském náměstí v Praze¹ (viz rubrika Objektivem s. 107). Téhož dne promluvil dvakrát k důstojníkům a generálům na Vysoké škole válečné v Ústředním domě armády. Poté se 1. března zúčastnil manifestačního sjezdu rolnických komisí na Václavském náměstí. Dne 4. března vystoupil opět v Ústředním domě armády (kino Bajkal) na Vítězném náměstí v Praze-Dejvicích před důstojníky s přednáškou na téma vztahy k Německu. Opět na Staroměstském náměstí byl 7. března účastníkem oslav 98. výročí narození svého otce T. G. Masaryka a současně oslav bojů u Bachmače za první a u Sokolova za druhé světové války. Téhož dne navštívil hřbitov v Lánech a večer slavnostní shromáždění k 5. výročí bitvy u Sokolova v Divadle 5. května (dnes Státní opera Praha).²

Některých akcí byl pouze přítomen, ale na několika i veřejně vystoupil. Shodou okolností to byly projevy určené vojákům. Z jednoho z těchto vystoupení se zachovalo zajímavé

svědectví – jeho účastník, podplukovník justice JUDr. František Masařík, si dlouhá léta pro svou potřebu zaznamenával poznámky k denním událostem. Proto si také pečlivě a podrobně zapsal své dojmy z projevu Jana Masaryka 4. března 1948 v kině Bajkal. Možnost vidět a slyšet populárního Jana Masaryka sama o sobě vyvolávala pozornost. Vzhledem k jeho záhadné násilné smrti o pouhých šest dní později je pochopitelné, že Masařík možná i ovlivněn tragickou událostí zaznamenal nejen obsah Masarykovy řeči a citace některých z jeho vět, jeho chování, ale i celkovou atmosféru či reakce představitelů armády. O vlastním vystoupení informoval tisk následující den.³

Snad i toto objevené svědectví z posledních Masarykových dní může alespoň částečně přiblížit atmosféru února 1948. Jan Masaryk se prokazatelně choval velmi rozporuplně. Za pozornost stojí i vesměs tragické osudy dalších několika lidí zmíněných v záznamu Františka Masaříka (za jehož laskavé poskytnutí děkuji jeho synovi Ing. Ivo Masaříkovi).

Autor záznamu, JUDr. František Masařík, byl dlouholetým příslušníkem armády a vojenským soudcem

Podplukovník JUDr. František Masařík po druhé světové válce

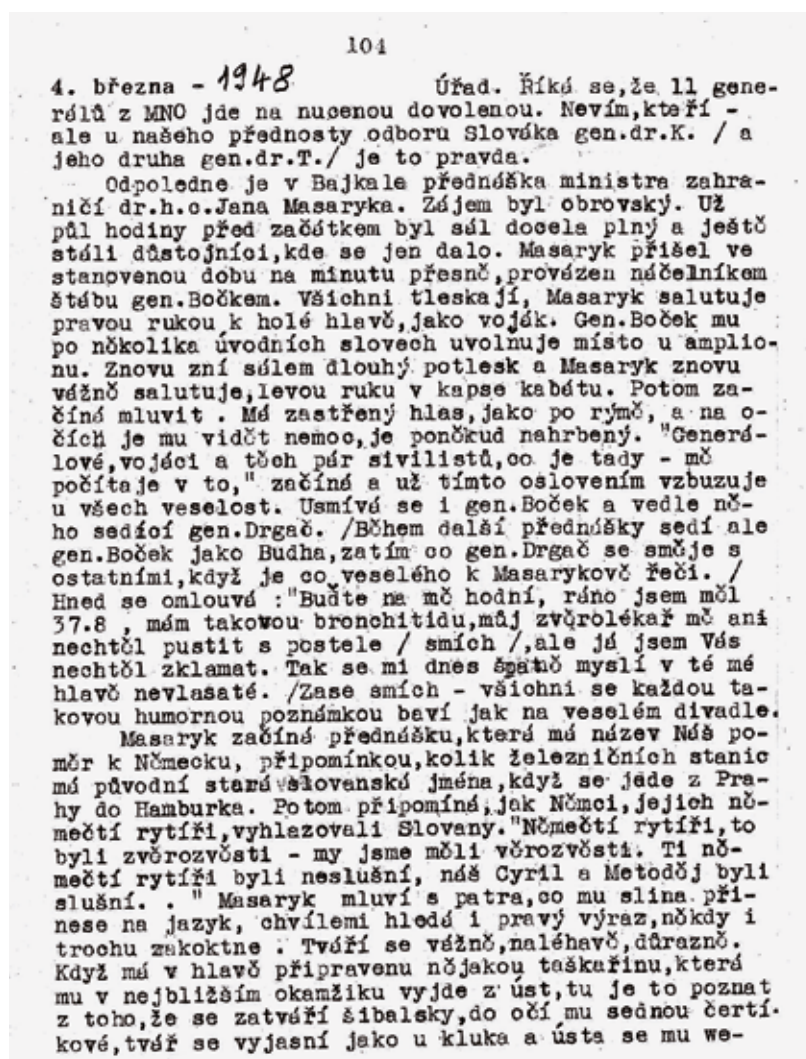
Foto: archiv Ivo Masaříka

a také pro něj znamenal únor 1948 zásadní zlom v životě. Narodil se 6. prosince 1902 v Bučovicích, v okrese Vyškov. Jeho bratrem byl Josef Masařík, původně varhaník, později legionář, spisovatel a redaktor čtrnáctideníku *Legionářské besedy*. František Masařík vystudoval reálné gymnázium v Bučovicích, kde maturoval v roce

1 Dosud nepublikované vzpomínky na únor 1948 z pera předsedy Ústavodárného Národního shromáždění (ÚNS), národněsocialistického politika Josefa Davida (1884–1968): *Dne 28. února byl jsem jako předseda ÚNS pozván na přehlídku SNB a dělnické milice, konanou na Staroměstském náměstí. Na tribuně jsem stál vedle Jana Masaryka. K shromážděným promluvil min[istr] vnitra Nosek, předseda vlády Kl[ement] Gottwald a [předseda Ústřední rady odborů] Antonín Zápotocký a děkovali jim „za věrné socialistické chování v době krize, že se nenechali lákat reakcí“.* Po projevech následovala defilérka. Masaryk se chvílemi podíval na mne a na jeho tváři bylo vidět veliké rozčilení. Po ukončení parády mně stiskl ruku se slovy „Viděl jsi ty raubiřské ksichty! Zaplať Bůh, že táta nežije, řítíme se do propasti.“ – „Je to hrozné, je to pohřeb masarykovské demokracie,“ odpověděl jsem mu. Jan mně podal pravici na rozloučenou, přičemž pravil: „Vyhrávaj to načas, budme silní!“ To bylo mé poslední setkání s Janem Masarykem. ABS, f. Sbíрка různých písemností (S), sign. S-553-1.

2 Kol. autorů: *Jan Masaryk. Úvahy o jeho smrti*. ÚDV, Praha 2005, s. 380–382.

3 *Právo lidu*, 5. 3. 1948.

Ukázka ze zápisů Františka Masaříka

Foto: archiv Ivo Masaříka

1921. Po absolvování vojenské prezenční služby vystudoval Právníckou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. Studium ukončil v roce 1929, promoval na doktora práv 13. listopadu 1930 a téhož roku vstoupil do justiční služby Československé armády v hodnosti poručíka justice. Byl zařazen u divizního soudu v Praze. V roce 1931 složil vojenskou soudcovskou zkoušku, absolvoval kriminalistický kurz a stal se náměstkem vojenského prokurátora v Brně. Působil jako vyšetřující soudce také u divizního soudu v Banské Bystrici, od roku 1933 pak jako náměstek vojenského

prokurátora - přednosta brigádního soudu a současně jako předseda senátu divizního soudu v Bratislavě. Od 1. července 1939 do 17. června 1945 byl úředníkem protektorátního ministerstva školství. Po válce se vrátil do armády, byl povýšen na podplukovníka justice a nastoupil službu u 4. oddělení ministerstva národní obrany (MNO) a stal se přednostou skupiny vojenských nadací a fondů. Pplk. JUDr. Masařík byl 3. 6. 1949 dán na zvláštní dovolenou, 1. července 1949 na dovolenou s čekatelním a 1. března 1950 propuštěn do zálohy. Našel si místo překladatele,

ale v rámci akce organizované Bedřichem Reicinem proti bývalým důstojníkům byl 10. září 1950 zatčen a odvezen do Tábora nucené práce (TNP) Mírov. Následně mu byla odebrána vojenská hodnost podplukovníka v záloze. Dne 15. června 1951 rozhodla Komise pro TNP Mírov o Masaříkově propuštění pro neoprávněnost internace. Do původního bytu v Praze se ale rodina již vrátit nemohla. Po propuštění pracoval František Masařík postupně jako dělník, skladník a strojník. Teprve v šedesátých letech mohl získat úřednické zaměstnání. Od roku 1962 měl sice nárok na starobní důchod, ale aby uživil děti na studiích, pracoval ještě dalších devět let. Na jeho životní situaci nic nezměnila ani částečná rehabilitace v roce 1965, kdy od MNO obdržel omluvu, navrácení hodnosti a jednorázovou finanční výpomoc. František Masařík, který zemřel 20. listopadu 1989, byl plně rehabilitován až v roce 1991, kdy byl mimořádně povýšen do hodnosti plukovníka in memoriam.

V současnosti připravuje Vojenský historický ústav Praha edici Masaříkových záznamů z doby jeho internace v TNP Mírov.

Obálka knihy Františka Masaříka o jeho bytu v TNP Mírov Foto: archiv autora

Dokument

[Praha] 4. března 1948

Úřad. Říká se, že jedenáct generálů z MNO jde na nucenou dovolenou.⁴ Nevím kteří – ale u našeho přednosty odboru Slováků gen. Dr. K. (a jeho druhá gen. Dr. T.) je to pravda.⁵

Odpoledne je v Bajkale přednáška ministra zahraničí dr. h. c. Jana Masaryka. Zájem byl obrovský. Už půl hodiny před začátkem byl sál docela plný a ještě stáli důstojníci, kde se jen dalo. Masaryk přišel ve stanovenou dobu na minutu přesně, provázen náčelníkem štábu gen. Bočkem⁶. Všichni tleskají, Masaryk salutuje pravou rukou k holé hlavě, jako voják. Generál Boček mu po několika úvodních slovech uvolňuje místo u amplionu. Znovu zní sálem dlouhý potlesk a Masaryk znovu vážně salutuje, levou rukou v kapse kabátu.

Potom začíná mluvit. Má zastřený hlas jako po rýmě a na očích je mu vidět nemoc, je poněkud nahrbený.

Generálové, vojáci a těch pár civilistů, co je tady – mě počítaje v to. Začíná a už tímto oslovením vzbuzuje u všech veselost. Usmívá se i generál Boček a vedle sedící generál Drgáč.⁷ (Během další přednášky sedí ale gen. Boček jako Budha, zatímco generál Drgáč se směje s ostatními, když je něco veselého v Masarykově řeči.)

Hned se omlouvá: *Buďte na mě hodní, ráno jsem měl 37,8, mám takovou bronchitidu, že můj zvěrolékař mě ani nechtěl pustit z postele (smích), ale já jsem vás nechtěl zklamat. Tak se mi dnes špatně myslí v té mé hlavě nevladatě.* Zase smích – všichni se každou takovou humornou poznámkou baví jako na veselém divadle.

Masaryk začíná přednáškou, která má název *Náš poměr k Německu*, připomínkou, kolik železničních stanic má původní stará slovenská jména, když se jede z Prahy do Hamburku. Potom připomíná, jak Němci, jejich němečtí rytíři, vyhlazovali Slováky.

Němečtí rytíři, to byli zvěrozvěsti, my jsme měli věrozvěsti. Ti němečtí rytíři byli neslušní, náš Cyril a Metoděj byli slušní.

Masaryk mluví spatra, co mu slina přinese na jazyk, chvílemi hledá i pravý výraz, někdy se trochu zakoktá. Tváří se vážně, naléhavě, důrazně. Když má v hlavě připravenou nějakou taškařinu, která mu v nejbližším okamžiku vyjde z úst, tu je to poznat podle toho, že se zatváří šibalsky, do očí mu sednou čertíci, tvář se vyjasní jako u kluka, ústa se mu werichovsko-švejkovsky rozesmějí. To jsou ty nejhezčí a nejmilejší chvíle v jeho přednášce a Masaryk jimi neskrblí.

Jsem rád, že první v nové situaci mluvím právě k vám, k armádě. Měl jsem armádu vždycky rád.

Pokračuje ve své řeči o Němcích. *Nikoho jsem až do svých padesáti let nenenáviděl, až pak Němce. Dříve, když mě někdo otrávil, šel jsem do jiné hospody.* Všichni se smějí a Masaryk taky. Potom však zvážní a vypočítává, jak málo Němci dali na reparace, ač mohli. Tu cituje z několika cifer z jakéhosi papírku.

Thema přednášky platí sice Německu, ale to by nebyl Masaryk, aby nepřešel k jiným věcem. K Rusku: *SSSR se bez nás obejde, ale my bez něho ne. Kdo tvrdí, že Rusko chce válku, je velmi nenadaný. Rusové toho za války příliš mnoho zkusili. Kdo to neviděl, neví. Jak v Polsku –*

A teď přechází v líčení, jak to vypadá v Polsku, že Varšava zmizela, že Varšava není. Vypráví, jak jednou mluvil s jedním polským diplomatem a ptal se ho, jak vypadá dnes Varšava. *A on mi řekl: „Varšava není.“* Trochu se Masaryk odmlčel, celý zesmutněl a opakoval ještě jednou: *Varšava není.* Měl při tom v hlase skoro pláč...

- 4 Ústřední akční výbor Národní fronty zaslal 29. 2. 1948 ministru národní obrany arm. gen. Ludvíku Svobodovi žádost o zproštění vojenské služby celkem třiceti generálů. Ne všichni ale sloužili v té době přímo na MNO.
- 5 Generál justice JUDr. Samuel Karol Korbelt (1909–1997) přednosta IV. (legislativního) oddělení MNO v Praze. Zbaven vojenské služby byl už 4. 3. 1948, v dubnu 1949 odešel do zahraničí a zemřel v Austrálii. Generál justice JUDr. Ivan Trebichavský (1910–1970), zástupce prezidenta Nejvyššího vojenského soudu v Praze. Jako sympatizant slovenské Demokratické strany byl 26. 6. 1948 zbaven funkce, 1. 9. 1948 poslán na dovolenou s čekáním. V roce 1949 odešel tajně do zahraničí a zemřel v Kanadě.
- 6 Armádní generál Bohumil Boček (1894–1952) byl příslušníkem čs. legií v Rusku, poté prošel řadou velitelských funkcí v Čs. armádě. V době nacistické okupace odešel do zahraničí, zastával významné funkce v čs. armádě ve Francii a Velké Británii (užíval krycí jméno Chodský). Z Londýna odjel mj. jako kritik poměrů v čs. branné moci na podzim 1944 na Východní frontu, kde skončil jako zástupce velitele 1. čs. armádního sboru v SSSR. Od dubna 1945 do července 1948 byl náčelníkem hlavního štábu čs. branné moci, a tak měl jistý podíl na čistkách v armádě. Od ledna 1950 byl nakonec poslán do výslužby, a o rok později byl dokonce uvězněn na doživotí. V říjnu 1952 zemřel ve výkonu trestu ve Valdicích.
- 7 Armádní generál Šimon Drgáč (1892–1980) byl příslušníkem italských legií a v době první republiky prošel řadou velitelských a diplomatických funkcí. Pro odbojovou činnost proti nacistům byl v letech 1939–1945 vězněn. Po válce se vrátil do služby a v době převzetí moci komunisty byl zástupcem náčelníka hlavního štábu čs. branné moci. Po Bohumilu Bočkovi se stal v srpnu 1948 náčelníkem hlavního štábu. V březnu 1950 byl ale z funkce rovněž odvolán a o rok později také zatčen. Po třech letech vazby byl roku 1954 odsouzen na 24 let vězení pro sabotování výstavby armády. Již v roce 1956 byl ale propuštěn.

A zase přešel – když byl mluvil o Polsku neporovnatelně déle než o Rusku – na jiné téma. A hned skočil zase na Západ. *Jsou u nás lidé, kteří by chtěli jít taky se Západem. Já s nimi souhlasím* –

Tu se maličko odmlčel a všichni jsme ztuhli. Jak je možné, aby ministr řekl dnes u nás veřejně takovou věc? Ale tu již Masaryk pokračuje jakoby nic: *Protože se Západem obchodovat musíme*. To je ovšem něco jiného, ale to musí být právě Masaryk, aby takovýmto způsobem podával svoje názory.

Mluví velmi bezprostředně. Je na něm vidět, že by nejraději šel dolů mezi své posluchače. Počíná si docela nenuceně. Chvillemi má ruku v kapse, gestikuluje, občas si přejede prstem pod nosem – prostě počíná si i v té své nemoci tak gaminsky,⁸ jak ho známe. A přitom říká ty nejvážnější věci.

A nakonec přechází k domácím věcem. S thematem jeho přednášky to sice vůbec nesouvisí, ale Masaryk zřejmě cítí nutnost říci k dnešním událostem svoje slovo: *Stala se u nás změna, nekrvavá změna. Uvědomte si to, stal se státní převrat* (užil doslova těchto slov) *a nebylo přitom bojů. Šlo to hladce, docela hladce*. To říká, jako by mával nad něčím rukou: *Nekrvavě!* Vážně se zahledí do prázdna a pak dodává důrazně: *A jestli se někomu stala křivda, později se to napraví*. Co chtěl těmito slovy říci? Byl si vědom, že je lze vykládat různě? Či je řekl schválně proto, že je lze různě vykládat?

Anebo jiný takový projev. Sešklebí strašlivě ústa, vezme na svou tvář grimasu takového odporu, že z toho jde hrůza, odhrne zuby, jako by něco vyplivoval: *S tou demisí, to byli infantilně netalentovaní lidé*.⁹ Na tom slově „infantilně“ si při tom přímo pochutnával a ten jeho přímo klaunský úšklebek vzbuzoval dojem, jako by právě tím přeháněním chtěl cosi vyjádřit.

Moje krédo k těm dramatickým událostem: Při jménu, které nosím, a já jsem si tátu vybral dobře, a při tom, jak jsem miloval svou matku, vám říkám, že jsem si řekl, že zůstanu tady s lidem a že i dál vždy půjdu s lidem. Jeho hlas je přitom vážný, jeho oči taky. A pokračuje: *Co bych vám řekl: Máme novou situaci, zůstaňte vždy s lidem. Jde o to, aby byl zachován klid. Snad se stane tu a tam chyba, ale kdopak někdy nějakou neudělá. Já jsem je dělal, dělám a budu dělat. Já se znám lépe než vy mě všichni* – V jeho hlase je jakýsi zvláštní, naléhavý přízvuk. Co chtěl říci? Nenaznačoval tím, že na povrch je veselý, uličnický, ale uvnitř jiný – jak nám to pak řekla jeho smrt ani ne za týden po této jeho přednášce?

Ale znovu se v něm ozývá šibalství a dodává smířlivě: *To víte, svatí jsou jen na obrázku*. Široce a gaminsky se přitom usměje – a my se smějeme nahlas.

A už je zase u jiné kapitoly: *Už se mluví o odboji. Za Hitlera, to ano. A kdyby se někdy Němci zase vzchopili, tak odboj znovu, pro to budu. Ale proti vlastním lidem, krev proti krvi, dělat odboj proti své republice – nikdy*. Rázně přitom udělá rukou rozhodné odmítavé gesto. I díval se přísně –

Nakonec se ještě dotkl otázky války. *„Já na válku nevěřím. Oni tam v zahraničí sice na můj rozum nečekají, ale já říkám, že tak hned nebude. Oni válkou jen straší – dělají řetězem takhle pod lavicí... a třepe rukou dole pod pultem, a bllllll*. Tu si Masaryk strčí prst do úst sevřených do o, pohybuje rychle prstem a vyrazí to bllll s ohromnou chutí, že zas může udělat nějakou klukovinu, a jistě si přitom vzpomíná na Mikuláše a čerta, jen mu oči jiskří.

A my všichni, generály nevyjímaje, se smějeme na celé kolo, protože to bylo nejzdařilejší a nejveselejší z celé přednášky. To je pravý Masaryk, Honza Masaryk, jak mu říkáme. Z nejvážnějšího přejde skokem do čistého uličnictví, které by jinak bylo nemožné ve společnosti, ale které je u něho typicky vlastní, samozřejmě, nenapodobitelné.

A na obrátku se tváří vážně a zase s tím zvláštním důrazem říká: *Píšu si taky deník, ale ne moc pořádně – a tam jsem si napsal, co vám teď povím: Věřím, že já už se války nedočkám*. Věděl Masaryk, že už je jenom šest dní jeho života? To byla nejosudovější slova jeho přednášky. Nemluvil dlouho, celkem asi čtyřicet minut. Zakončil ji těmito slovy: *Pozvěte mě ještě jednou, a já budu potom mluvit inteligentněji*. Už jsme ho pozvat nemohli, už k nám nikdy nemluvil, jenom se svou smrtí za necelý týden po této přednášce, jediné, kterou přednesl po změně režimu.

Domluvil, pronesl poslední slovo, tak příznačné pro něho jako syna TGM, a šel si sednout ke stolu na pódiu. Sál hřměl potleskem, který nebral konce. Masaryk zvolna vstal, postavil se, pokud mu to nemoc dovozovala, zpříma a vážně, bez hnutí v obličeji, a salutoval. Pak si zase sedl, mlčky a vážně se na nás díval, a když potlesk neustával, ještě jednou vsedě zasalutoval. Uměl to elegantně a přirozeně.

Tu se již ujal slova generál Boček, aby mu poděkoval. V obvyklých děkovných větách řekl však: *Nebyli jsme to ale my první, k nimž pan ministr mluvil. Už v rozhovoru s francouzskými novináři tyto dny vyložil pan ministr svůj kladný*

8 Tj. uličnický, nezbedně.

9 Narážka na demisi dvanácti ministrů nekomunistických stran, kterou podali 20. 2. 1948. Oproti jejich očekávání ji prezident Beneš 25. 2. 1948 přijal a umožnil tak převzetí moci KSČ. Bližší viz např. VEBER, Václav: *Osudové únorové dny*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2008.

10 Rozhovor dopisovateli pařížských novin *L'Ordre* André Simonemu (1895–1952) poskytl Jan Masaryk 1. března 1948. Byl otištěn následující den. (Simone byl později odsouzen v procesu s tzv. protistátním centrem Rudolfa Slánského k trestu smrti a 3. prosince 1952 popraven). Masaryk v rozhovoru mj. prohlásil, že jde s lidem a že bez komunistů vládnout nelze.

Vynikající řečník, nezřetelný politik

Přestože neměl žádné vyšší formální vzdělání (nesložil ani maturitu) a trpěl mírnou psychickou poruchou, patřil Jan Masaryk (1886–1948) k vynikajícím řečníkům a společníkům. Jeho schopnost zaujmout lidi různých společenských vrstev i různého postavení byla pověstná.

Na podnět svého otce, prvního československého prezidenta, začal svůj talent využívat v diplomacii. V letech 1919–1920 působil jako chargé d'affaires československého velvyslanectví ve Washingtonu. Od roku 1920 byl radou čs. vyslanectví v Londýně, tamním velvyslancem pak v letech 1925–1938, rezignoval na protest proti mnichovské dohodě. Na konci prosince 1938 odplul do USA, kde podnikl přednáškové turné o ČSR, Evropě a demokracii. Po nacistické okupaci Čech a Moravy v březnu 1939 se vrátil do Velké Británie a stal se jednou z hlavních osobností československé zahraniční odbojové akce a podporovatelem Edvarda Beneše. Poté, co Británie v červenci 1940 uznala čs. prozatímní vládu v exilu, stal se v ní ministrem zahraničních věcí. Byl i občasným náhradníkem za ministry národní obrany či financí. Během války vystoupil mnohokrát na veřejnosti ve Velké Británii i v USA. Svým řečnickým uměním a přesvědčivostí získával podporu pro obnovu Československa. Na okupovaném území Čech, Moravy a Slezska rostla jeho popularita díky projevům na vlnách BBC a československého vládního rozhlasu vysílajícího z Londýna.

Na konci války se stal ministrem zahraničních věcí tzv. košické vlády předsedy Zdeňka Fierlingera, utvořené 4. dubna 1945. Stejnou funkci zastával i v druhé Fierlingerově vládě od 6. listopadu 1945 a pak i ve vládě Klementa Gottwalda od 2. července 1946. V politice vždy vystupoval jako nestraní, byť měl nejbližší k prezidentu Edvardu Benešovi, a byl tedy přirozeně vnímán jako spojenec národně socialistické strany. (Je ale známo, že pro parlamentní volby v roce 1948 představitelé sociální demokracie hodlali získat jeho členství či kandidaturu do voleb.) Navenek vycházel dobře se všemi politickými silami, kterým bylo dovoleno podílet se na politickém životě válečného protinacistického odboje a poválečné republiky, tedy se stranami Národní fronty. Před únorem 1948 byl nejpravděpodobnějším nástupcem Edvarda Beneše ve funkci prezidenta republiky.

Politiku Jana Masaryka v poválečném období lze charakterizovat jako humanistickou snahu o porozumění: o mírovou a přátelskou spolupráci mezi národy, na prvním místě se SSSR, ale i s dalšími spojeneckými zeměmi. K Sovětskému svazu i k československým komunistickým představitelům navenek úzkostlivě zachovával loajalitu. S několika málo výjimkami se nepouštěl do konfliktů nebo politických bojů. Své námitky vyjadřoval spíše v kuloárech než otevřeně. V září 1947 se nicméně stal jedním ze tří cílů (spolu s národními socialisty Petrem Zenklem a Prokopem Drtinou) pokusu o pumový atentát. Mohlo to souviset s některými jeho kritickými postoji ke komunistům a jejich politice, které se projeví napříkld negativní reakcí na Stalinův zákaz účasti ČSR na Marshallově plánu v červenci 1947 nebo nesouhlasem s populistickou snahou komunistů o zavedení milionářské daně v září 1947.

Masarykova nezřetelná pozice mezi demokratickými politickými stranami, komunisty a prezidentem Benešem a možná i jeho snaha neučinit příliš riskantní krok pravděpodobně zapříčinily jeho neúčast na demisi ministrů nekomunistických demokratických stran (zprvu ještě s výjimkou sociálně demokratické strany) dne 20. února 1948. O tomto záměru zřejmě nebyl ani předem – snad nedopatřením – informován. V době únorové politické krize tak zůstal stranou, a dokonce opakovaně vyjádřil svůj záměr „jít s lidem“, což se za daných okolností dalo vykládat jedině jako podpora komunistů. Jejich vůdce Klement Gottwald ji ze strany populárního Jana Masaryka jistě uvítal a 25. února 1948 mu nabídl opět funkci ministra zahraničních věcí ve své doplněné vládě. Dne 10. března, v den, kdy se měla vláda v Národním shromáždění představit, však Jan Masaryk na nádvoří Černínského paláce v Praze, sídle ministerstva zahraničních věcí, zemřel za dodnes nevyjasněných okolností.

Foto: Jan Masaryk v roce 1947, archiv autora

poměr k událostem a řekl, že půjde s lidem. Při této zmínce Masaryk, jak seděl klidně u stolu, jako by byl najednou píchnut, rozhodil prudce ruce nad hlavou, z polovice jakoby pro sebe, s odmítavě udivenou tváří: Ale já jsem nic neřikal – Ta nečekaně rychlá, impulzivní reakce dělala na mě dojem, jako by Masaryk chtěl říci: Ale já jsem to tak nemyslíl anebo Já jsem ten rozhovor nepovažoval za nic důležitého.¹⁰

Generál Boček však už dokončuje poděkování, ozývá se nový, nekonečný, burácející potlesk. Masaryk vstává, ještě jednou salutuje, vážně se tváří, stojí nehnutě a pak se zřejmě rozhodl zkrátit ovace, otočil se k odchodu a vykročil – ale přede dveřmi se zastavil, znovu a naposled zvedl ruku k hlavě jako při vojenském pozdravu. Vážně se na nás podíval – naposled – opravdu naposled – a vyšel. Pak za chvíli, když vycházel sálem, rozlehl se potlesk znovu, pokud místnost neopustil. Viděl jsem jen vršek jeho hlavy, to jsem ho viděl naposled.

Ještě bych chtěl dodat, že při této přednášce Masaryk ani jednou nepoužil těch slov, která teď slyšíme denně nesčetněkrát: reakce, jednota lidu, lidová demokracie, pracující lid, rozvrat, zrada, nový řád, pokrok, socialismus. Jako by se vyhýbal tomu užívat slov z novin dnešních dnů.

pd